

6. Ik ben krijgsgevangen geweest in Duitsland. Heeft het Nationaal Archief daar informatie over?

Na de capitulatie

Na de capitulatie van het Nederlandse leger werden alle krijgsgevangen genomen militairen naar huis gestuurd. In de nacht van 1 op 2 juli 1940 werden de generaals H.G. Winkelman en de gebroeders J.J.G. en H.F.M. van Voorst tot Voorst als krijgsgevangenen afgevoerd naar Duitsland. De andere Nederlandse beroepsmilitairen werd gevraagd een zogenaamde erewoordverklaring te ondertekenen; indien men weigerde werd men krijgsgevangen genomen. Het gros, 14.400 mannen tussen de 20 en 60 jaar oud, was bereid te tekenen (in de stamboeken van militairen treft men naast de naam een groot groen stempel aan waaruit blijkt dat iemand inderdaad getekend heeft). Achterliggende gedachte was vaak dat een aan Hitler gegeven erewoord geen rechtsgeldigheid bezat; in de Duitse wetgeving was op verbreking ervan evenwel de doodstraf gezet. Ook heerste er het idee dat de uitslag van de net begonnen oorlog nog zeer ongewis was en men het zekere voor het onzekere nam en zo in ieder geval in Nederland kon blijven.

Aan die betrekkelijke rust kwam een eind toen in mei 1942 alle (aspirant-) beroepsofficieren zich binnen drie dagen moesten melden en werden afgevoerd als krijgsgevangenen. Ook de beroepsonderofficieren moesten weer in krijgsgevangenschap worden gevoerd.

Dienstplichtigen

Eind april 1943 ontvingen alle dienstplichtigen een oproep om zich te Amersfoort of Assen te melden. Radio Oranje deed evenwel een boodschap uitgaan en riep op geen gehoor te geven aan deze oproep. Velen trachtten onder te duiken, maar dat was niet mogelijk voor ieder van de ongeveer 300.000 mannen die het aanging. Uiteindelijk werden zo'n 11.000 Nederlanders in 1943 afgevoerd naar Stammlagers ('Stalags'). In Twente en andere delen van het land braken uit protest tegen deze gedwongen wegvoering, stakingen uit. De krijgsgevangenen werden te werk gesteld in de zware industrie. In Londen bereidde de Commissie-Hondelink de repatriëring van al deze mannen na de oorlog voor. In werkelijkheid zou later vooral de Supreme Headquarters of the Allied Expeditionary Force (SHAEF) deze taak op zich nemen.

ARCHIEVEN

toegang 2.02.27

- Verslagen Parlementaire Enquête Commissie 1940-1945

inv.nrs. 235-269

Over de mate waarin en de wijze waarop de hulpverlening aan Nederlandse krijgsgevangenen en civiele gedetineerden heeft plaatsgevonden, afschriften 1940-1952.

- toegang 2.05.44

Gezantschap Londen, 1945-1954

inv.nr. 1888

Nederlandse krijgsgevangenen in de Stalag- en Oflagkampen, 1943-1945.

OORLOGSGIDS

- 1 -

6_Ik ben krijgsgevangen geweest in Duitsland. Heeft het Nationaal Archief daar informatie over?

- toegang 2.05.49

Gezantschap te Zwitserland

inv.nrs. 246-251

Stukken betreffende het sturen van levensmiddelen aan Nederlandse krijgsgevangenen en burgergeïnterneerden door het Internationale Rode Kruis, 1942-1950.

inv.nr. 607

Correspondentie betreffende krijgsgevangenen.

- toegang 2.05.55

Ambassade in de Bondsrepubliek Duitsland te Bonn. Nederlandse Missie bij de geallieerde bestuursraad te Berlijn, (1945-1955)

inv.nr. 843

Stukken betreffende het verlenen van medewerking bij de identificatie en berging van de stoffelijke overschotten van Nederlandse krijgsgevangenen en de overbrenging van de stoffelijke overschotten van de in Berlijn gefusilleerde leden van de verzetsgroep Stijkel, 1946-1952.

inv.nr. 855

Stukken betreffende de terugkeer van Nederlanders uit de concentratie- en krijgsgevangenkampen in Rusland, Oost-Duitsland en de Oostzone van Duitsland, 1949-1953. Met lijsten van vermiste personen en repatrianten.

- toegang 2.05.57

Ambassade in Frankrijk, 1943-1954

inv.nr. 1341

Betreft het verstrekken van namen en informatie over Nederlandse krijgsgevangenen aan het ministerie van Binnenlandse Zaken, 1946.

- toegang 2.05.75

Ambassade te Washington, 1939-1954

inv.nr. 3048

Informatie over uitwisseling van krijgsgevangenen in Europa, 1943.

inv.nr. 3055

Berichtgeving over de repatriëring van krijgsgevangenen om gezondheidsredenen, 1944.

inv.nr. 3060

Hulpverlening aan in Amerikaanse krijgsgevangenkampen opgesloten Nederlanders, 1944-1945.

- toegang 2.08.31

Ministerie van Financiën te Londen, 1940-1948

inv.nr. 703

Stukken betreffende de financiering van aankopen van levensmiddelen door verschillende regeringsinstanties voor de Nederlandse bevolking in het door de vijand bezette Nederlandse gebied en betreffende de financiering van aankopen van voedselpakketten ten behoeve van Nederlandse krijgsgevangenen. 1944 mei-1945 juli

OORLOGSGIDS

- 2 -

6_Ik ben krijgsgevangen geweest in Duitsland. Heeft het Nationaal Archief daar informatie over?

- toegang 2.09.06
Ministerie van Justitie, Londens Archief, 1940-1945

inv.nr. 544

Relief Nederland: verzenden van pakketten aan krijgsgevangenen in Duitsland, 1941-1943.

inv.nr. 865

Spaarrekeningen ten name van krijgsgevangenen, 1943.

inv.nr. 1489

Behandeling van Nederlandse krijgsgevangenen in Duitsland, 1943.

inv.nr. 3150

Hulpverlening aan krijgsgevangenen door het Nederlandse Rode Kruis, 1942.

- toegang 2.09.54.01
Ministerie van Justitie: Bureau Juridische Zaken, Zuivering van de Afdeling Politie, 1944-1965
raadpleging van stukken alleen mogelijk na indiening van een schriftelijk verzoek inclusief
onderzoeksopzet bij het hoofd Onderzoek van het Nationaal Archief.

inv.nr. 64

Lijst van politiemannen, die als straf afgevoerd zijn als krijgsgevangenen.

- toegang 2.09.61
Ministerie van Justitie, Commissies tot Opsporing van Oorlogsmisdadigers (COOM), 1944-1949
raadpleging van stukken alleen mogelijk na indiening van een schriftelijk verzoek inclusief
onderzoeksopzet bij het hoofd Onderzoek van het Nationaal Archief.

inv.nr. 3950

dossier inzake mishandeling van Nederlandse krijgsgevangenen.

- toegang 2.13.67
Ministerie van Oorlog, geheim verbaalarchief en gedeponeerde archieven 1813-1844, 1905-1945

inv.nr. 316

Oorlogsmisdaden ten aanzien van Nederlandse krijgsgevangenen.

- toegang 2.13.71
Ministerie van Oorlog te Londen, 1940-1945
Bijlagen; deze zijn per jaar geïnventariseerd. Na ieder jaar wel een bericht over het zenden van voedselpakketten aan krijgsgevangenen en de toestand in de kampen.

- toegang 2.13.98
Collectie Krijgsgevangenen, 1940-1946
Gehele toegang is van belang. Ook foto's aanwezig.

- toegang 2.13.99

Ministerie van Defensie, collectie Zuiveringen, 1945-1949

raadpleging van stukken alleen mogelijk na indiening van een schriftelijk verzoek inclusief onderzoeksopzet bij het hoofd Onderzoek van het Nationaal Archief.
gehele toegang is van belang.

- toegang 3.09.34

Militair Gezag in Zuid-Holland

inv.nrs. 77, 302, 599, 696

Stikken betreffende de terugkeer van Nederlandse krijgsgevangenen.

inv.nr. 689

Krantenknipsels aangaande krijgsgevangenen.

LITERATUUR

- Wim Berkelaar, 'Ontvangen maar omstreden. Terugkeer uit Duitse krijgsgevangenschap', in: Hinke Piersma (red.), Mensenheugenis. Terugkeer en opvang na de Tweede Wereldoorlog. Getuigenissen (Amsterdam 2001).
- Leo de Hartog, Officieren achter prikkeldraad 1940-1945. Nederlandse militairen in Duitse krijgsgevangenschap (Baarn 1983).
- J.G. Sutherland, Dagboek van mijn krijgsgevangenschap te Neurenberg (Driebergen 1985).
- Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid-1940-1945, 1947-1956. Verslag Militair Beleid deel 8 A en B.

Zie over krijgsgevangenen ook: <http://slachtoffer.tweede-wereldoorlog.klup.nl/>.